

Natuurdagboek

19 juli 2024

**Twee versies
landkaartjes**

Sommige soorten vlinders vliegen twee keer per jaar een tijdje rond. Het betreft dan verschillende generaties. Citroenvlinders bijvoorbeeld waren er in de lente en zijn er nu weer, maar waren er in juni even niet. Ook van landkaartjes vliegt nu de tweede generatie.

De lentegeneratie van het landkaartje vloog van april tot eind juni, de zomergeneratie vliegt van begin juli tot in september. De twee wisselen elkaar dus naadloos af, zonder generatiekloof. Opmerkelijk is dat de beide generaties er heel anders uitzien.

Beide vind ik prachtig. Landkaartjes zijn in het voorjaar oranje met zwarte vlekjes, ze lijken dan op een kleine vos of op een parelmoervlinder. In de zomer zijn ze wat groter en hebben ze meer het uiterlijk van een kleine ijsvogelvlinder: zwartbruin met witte banden. Ze hebben dan echter ook oranje slingers, die ijsvogelvlinders missen.

De onderkant van de vleugels ziet er bij beide generaties hetzelfde uit, en lijkt volgens de literatuur op een landkaart. Ik zie die gelijkens niet. Het is trouwens een verouderde vergelijking, want bijna niemand kijkt nog op een landkaart.

De lentegeneratie landkaartjes heeft eitjes afgezet op jonge brandnetels. De rupsen hebben zich volgevreten en verpopt. De zomergeneratie, die nu vliegt, zet straks eitjes af op oude brandnetels. De rupsen die eruit komen, vreten zich vol en gaan als pop de winter in. In april ontpoppen ze zich tot vlinders.

Welke voordelen het per seizoen wisselende uiterlijk biedt, weet ik niet. De oorzaak is de daglengte. Wordt er verpopt tijdens korte periodes van daglicht, dan komt er een lentevlinder tevoorschijn, en tijdens lichte dagen een zomervlinder.

Ik zie landkaartjes vaak over bospaden patrouilleren, waarbij ze regelmatig op een bloem neerstrijken om nectar op te slurpen. In onze tuin is wilde marjolein favoriet, al wordt soms een meedkroon of jacobskruiskruid meegepakt.

Koos Dijksterhuis

Landkaartje. FOTO KOOS DIJKSTERHUIS

Seksuele diversiteit *interview*

Homoseksuele vogels, asexuele apen en mannetjes waarbij het geslachtsorgaan nauwelijks te vinden is. De seksuele diversiteit in het dierenrijk is zo groot, dat bioloog Charlotte Vermeulen en cabaretier Maya van As er een theatervoorstelling over maakten.

**Het hele lhbti+-alfabet
komt voor in het dierenrijk**tekst **Rob Buiters**

Dat je een kind moet baren door een langgerekte clitoris, die er uitziet als een forse penis!" Cabaretier Maya van As kan er nog steeds niet over uit. Sinds zij in contact kwam

met bioloog Charlotte Vermeulen is ze van de ene verbazing in de andere gerold. Het verhaal dat Vermeulen haar vertelde over het geslachtsorgaan van de vrouwelijke hyena, dat slaat voor haar nog steeds alles. "Als biseksuele vrouw die op het punt staat een gezin te stichten, kan ik mij er net iets te veel bij voorstellen", zegt ze met een mengeling van fascinatie en afschuw.

Van As kwam in contact met Vermeulen na een lezing die de bioloog tijdens Pride Amsterdam gaf, over seksuele diversiteit in het dierenrijk. "Collega Patrick Nederkoorn modereerde die lezing en hij suggereerde dat dit een geweldig verhaal zou zijn voor een duo-theatervoorstelling van Charlotte met mij. En voilà! Vanavond staan we voor het eerst officieel samen op de planken."

De gepensioneerde Vermeulen noemt zichzelf grappend 'emeritus' Artis-bioloog, een voorvoegsel dat eigenlijk alleen voor professoren en voor geestelijken is gereserveerd. "Maar eigenlijk ben ik ook wel een beetje een dominee", lacht ze, "al ben ik al heel jong van mijn geloof gevallen. Ik heb wel een heel sterke drang om mensen wijzer te maken over de seksuele diversiteit in het dierenrijk."

Faar

En die diversiteit is enorm, weet Vermeulen inmiddels. Dat gaat van het vrouwelijk geslachtsorgaan van de hyena, dat in omvang vaak nog indrukwekkender is dan die van de mannen, tot mannen die juist extreem bescheiden, of zelfs onzichtbaar geschapen zijn.

De Nederlandse vogelonderzoekers Joop Jukema en Theunis Piersma bijvoorbeeld, beschreven begin deze eeuw al de 'faar'. Dat Friese woord voor 'aartsvader' slaat op een mannelijke kempiaan die er op het eerste gezicht helemaal uitziet als een vrouwtje. Om niet op te vallen, laten die faren zich ook dekken door de beroemde mannetjes

met hun enorme, bontgekleurde kragen. Maar ondertussen pakken die faren zelf ook hun kans als de macho-mannen aan het 'kempen' zijn en er even niet op die vrouwelijke mannen wordt gelet.

"Dat soort *sneaky fuckers* blijken bij veel meer diersoorten voor te komen", weet Vermeulen. "Zelfs van edelherten zijn filmbeelden bekend van vechtende mannetjes met enorme geweien. Ze hebben alleen maar oog voor elkaar in hun strijd om de kudde. Maar op de achtergrond zie je soms een hert zonder gewei uit de bosjes komen met, bij wijze van spreken, de blosjes nog op de wangen, die net een vrouwtje heeft gedekt terwijl er niet op hem werd gelet."

Neushoornkevers: hetzelfde verhaal, vertelt de bioloog. "Terwijl de macho-mannetjes enorme hoorns hebben om hun rivaal ondersteboven te kieperen, blijken er ook mannetjes te zijn die geen moeite steken in zo'n enorme hoorn, maar ondertussen wel ongestoord met vrouwtjes kunnen paren."

'Ik ben gewoon een van de vele onderdelen van het complete biologische plaatje'

En bij sommige vissoorten zijn er 'flits-mannetjes' die zo klein en onopvallend zijn dat je echt heel goed moet opletten om te zien dat ze met vrouwtjes paren."

Naast die mannen met een afwijkend uiterlijk, heeft Vermeulen ook legio voorbeelden van homoseksuele of lesbische relaties tussen dieren. "In 1999 heeft bioloog Bruce Bagemihl de literatuur over homoseksualiteit voor het eerst eens op een rijtje gezet. Hij kwam tot 450 vogel- en zoogdiersoorten waar homoseksualiteit en andere seksuele variaties voorkomen. Inmiddels staat de teller al op meer dan 1500 bekende diersoorten en moet je dus concluderen dat het helemaal niet afwijkend is. Het is natuurlijke variatie, onderdeel van de normale biologie!"

Strafbaar

Van As speelt in het theater de licht ontregelende factor, of zoals ze het zelf zegt: "Ik lever het glijmiddel om het verhaal van Vermeulen nóg beter bij het publiek naar binnen te krijgen. Al is dat niet echt nodig", erkent ze tegelijk. "Charlotte is een vat vol geweldige anekdotes, waarmee je in ieder kringgesprek op een verjaardagsfeestje voorgoed de show zal stelen."

Los van al die geweldige anekdotes, zegt Van As ondertussen ook echt ontroerd te zijn door de verhalen over de seksuele diversiteit in het dierenrijk. "Wat had ik dit allemaal graag veel eerder geweten", zegt ze. "De mens is een sociaal dier en je wilt dus toch 'bij de kudde horen'. Nu weet ik dat ik met het regenbooggezin dat ik graag wil stichten helemaal niet afwijkend ben. Ik

Cabaretier Maya van As (links) en bioloog Charlotte Vermeulen hopen dat de bezoekers van hun theatervoorstelling naar buiten lopen met een verder geopende blik.

FOTO ANNEMIEKE VAN DER TOGT

Onder, van links naar rechts: een vrouwtjeshyena met een langgerekte clitoris; een homoseksueel pinguïnpaar in de Bremerhaven Zoo; een macho-kemphaan met kleurrijke kraag om vrouwtjes te lokken.

FOTO'S ROB BUITER, ANP, GETTY

ben gewoon een van de vele onderdelen van het complete biologische plaatje.”

Toch is die misconceptie van ‘de afwijking’ de reden geweest dat seksueel gedrag anders dan mannetje-vrouwtje ook in de biologie lange tijd onder de radar is gebleven, vertelt Vermeulen. “Al in 1912 schreef de Britse bioloog George Levick over homoseksualiteit onder adelpinguïns op de Zuidpool. Gepubliceerd kreeg hij dat verhaal niet en waarschijnlijk deed hij er ook niet eens veel moeite voor.”

“Menselijke homoseksualiteit was toen nog strafbaar, dus met zo’n verhaal over ho-

moseksuele vogels zou Levick in die tijd onder vakgenoten waarschijnlijk meer hoon dan eer ontvangen. Pas in 2012, honderd jaar na zijn observaties, vond een curator van het Museum of Natural History in Londen de aantekeningen van Levick en werden zijn ontdekkingen alsnog gepubliceerd.”

Masturbatie

Het gelegenheidsduo Vermeulen-Van As heeft de show inmiddels al een keer uitgeprobeerd op een publiek van biologiedocenten. “Daar werd vooral veel gelachen”, con-

stateerde Vermeulen tot haar tevredenheid. “Maar er kwam ook wel een vraag over de functie van al die andere vormen van seksualiteit”, herinnert Van As zich.

“Vooral door de kerk is ons natuurlijk eeuwenlang ingepeperd dat seksualiteit functioneel moet zijn. Het idee dat genot ook een functie kan zijn is nog niet zo heel oud. Sowieso is het idee dat dieren emoties kunnen ervaren, zoals genot, nog niet oud.”

En ook bij dat gegeven, trekt Vermeulen zonder enige moeite een laatste met smakelijke feiten open. “Masturbatie komt in de meest diverse vormen voor in het dieren-

rijk. Met vleugels, met de staart, met een flipper, noem maar op. En seks om de seks is ook heel gewoon. Waarom zou een neusaap anders vaker paren terwijl ze drachtig is dan wanneer ze drachtig wil worden?”

Toch blijkt dat grote ‘waarom’ ook de biologie wel degelijk bezig te houden. “In een boek over de sociobiologische kijk op homoseksualiteit zijn ooit niet minder dan 57 verklaringen verzameld voor homoseksualiteit. Dat varieerde van ‘een vergissing in het geslacht van de partner’, tot het ‘oefenen’ van seks in een groep met alleen maar mannen.

“Ook de homo als bovengemiddeld zorgzaam individu in een sociale groep wordt vaak genoemd”, aldus Vermeulen. Maar uiteindelijk lijkt die zoektocht naar een verklaring voor Vermeulen en Van As zelf het minst interessante onderdeel van hun verkenning van de diversiteit.

Aseksueel

Dat zelfs de ‘A’ uit het diversiteitsalfabet, van aseksueel, ook in het dierenrijk voorkomt, bewijst de chimpansee Donna uit de boeken van gedragsbioloog Frans de Waal. Vermeulen: “Donna was een wat forser gebouwde vrouw die geen enkele behoefte leek te hebben om te paren. Ze deed ook mee met het imponerende gedrag van de mannen.”

“Maar wat ik vooral zo mooi vindt aan dat voorbeeld”, vult Van As aan, “is dat de andere apen uit de groep er op geen enkele manier moeilijk over deden. Zowel de mannen als de andere vrouwen accepteerden het gedrag van Donna als volkomen normaal. Kom daar eens om bij mensen.”

Van As hoopt dan ook dat de bezoekers van hun theatervoorstelling straks naar buiten lopen met een verder geopende blik. “Ook als de gevestigde orde van de biologie of de rest van de maatschappij één kant op kijkt, moet je niet bang zijn om een andere kant op te kijken. Je moet erop kunnen vertrouwen dat je daar niet om wordt veroordeeld.”

“Ik hoop dat mensen door ons theatercollege straks niets meer zeker weten”, vult Vermeulen aan. “Dat mensen openstaan voor alles. Niets is afwijkend. Alles is normaal. Of in de termen van onze voorstelling: de natuur is queer, queer is natuurlijk.”

De theatervoorstelling **Seksuele diversiteit in het dierenrijk**, van Charlotte Vermeulen en Maya van As speelt op 19 juli in het DeLaMar theater in Amsterdam en toert vervolgens door het land. De officiële première is op ‘coming out day’ (11 oktober) in theater Het Klooster in Woerden.

